

สถานการณ์ฉลากเครื่องสำอางที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือที่จำหน่ายออนไลน์

นิลวรรณ อยู่ภักดี¹ ฐิตาภา โคสินธุ์¹ ชนานันท์ โฉมงามดี²

¹คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก ²กองด่านอาหารและยา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

ที่อยู่ติดต่อ: นิลวรรณ อยู่ภักดี คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000 nilawanu@nu.ac.th

Alcohol-Based Cosmetics Labels for Hand Sanitiser Situation Sold Online

Nilawan Upakdee¹ Thitapa Kosin¹ Chananan Chomngamdee²

¹Faculty of Pharmaceutical Sciences, Naresuan University, Phitsanulok ²Import and Export Inspection Division, Food and Drug Administration

Contact address: Nilawan Upakdee, Faculty of Pharmaceutical Sciences, Naresuan University, Mueang, Phitsanulok, 65000, Thailand, nilawanu@nu.ac.th

Received: 24 August 2021, **Revised:** 8 March 2022, **Accepted:** 9 June 2022

Abstract

Background: In the aftermath of the COVID-19 pandemic, there was widespread distribution of cleaning and disinfecting products. Some of them were sold online, which may have had labels that met requirement of cosmetic law of Thailand.

Objectives: This study was to explore the situation of alcohol-based cosmetic labels for hand sanitizer that were sold online.

Methods: This was a survey cross-sectional study between April to November 2020. The samples were from alcohol gel based for hand sanitizer containing alcohol, of which 192 products were included in this study. Primary data was collected according to the survey form. The analysis was based on descriptive statistics, frequency, and percentage.

Results: From a survey of sample labels for alcohol-based gel cosmetics for hand sanitiser that sold on the online market, it was found that 65.6 percent of the products conformed to the requirements of the Cosmetics Act B.E. 2558 (2015). There were found to show the names of cosmetics and trade names in Thai language with 81.5 and 89.6% correct, respectively. They also most frequently displayed large letters with 86.0 and 83.4%, respectively. As for the ingredient information, it was found that the sample group had 65.6% correct information on all topics. All products showed 100% information correctly on the category of cosmetics, ingredients, net content, and the invoice number. At the same time, the issues of incorrect

ingredient information were found to include the most legal no-warning on the label at 23.9%, followed by no production time, method of use, location of production, month of manufacture, and month and year of expiration at 5.2, 3.2, 3.2, 1.6 and 2.6%, respectively. When considering the details of the major ingredient information in the product, it was found that 100% of the sample group showed detailed information on every legal component. For the details of the text shown on the correct label, it was found that 100% did not display false names/components/ratio/quantities or cosmetic properties, no statement that was made to imply that the material contained in such text, name, image, image, artefact, mark or trademark was infused without the material being mixed in. There were no homophones, homographs, words or statements that convey benefits or qualities, no properties that were exaggerated, and there were no statements that were contrary to Thai culture and morality causing conflicts or negative effects, directly or indirectly, on society, culture, morals, traditions, or behaviours related to sex, language, and violence. Followed by no misleading statements 99.5%, did have alcohol concentration lower than 70% v/v at 75.0%, reduce bacteria accumulation 50.0%, and a message indicating the name of the disease was displayed. The following issues major were encountered: concentration not specified at 25.0%, having labeled reducing bacteria accumulation at 50.0%, and a message indicating disease name at 13.5%.

Conclusions: Cosmetics containing alcohol for hand sanitiser gel form available online in Thailand had followed the regulation by 65.6%, or two -thirds of the survey samples. The major issues that did not comply with the legal requirements were: not specifying alcohol concentration, Thai trade names and Thai cosmetic names were not displayed, and displaying content indicating the name of the disease.

Keywords: hand sanitiser, alcohol gel, cosmetic label

บทคัดย่อ

ความสำคัญ: จากสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 ทำให้มีผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดฆ่าเชื้อจำหน่ายแพร่หลาย และมีการขายออนไลน์ซึ่งอาจมีฉลากที่ไม่ถูกต้องตามข้อกำหนดของกฎหมายในประเทศไทย

วัตถุประสงค์: เพื่อสำรวจสถานการณ์ฉลากเครื่องสำอางที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือในรูปแบบเจลที่จำหน่ายออนไลน์

วิธีการวิจัย: เป็นการสำรวจแบบภาคตัดขวาง ช่วงเดือนเมษายนถึงกันยายน 2563 กลุ่มตัวอย่างคือเครื่องสำอางเจลที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือที่สำรวจจากตลาดออนไลน์ในประเทศไทย จำนวน 192 ตัวอย่าง

ผลการศึกษา: จากการสำรวจฉลากกลุ่มตัวอย่างผลิตภัณฑ์เจลที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ พบว่ามีผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องตามข้อกำหนดของพระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 ทุกหัวข้อร้อยละ 65.6 โดยพบว่ามี การแสดงชื่อเครื่องสำอาง และชื่อการค้าเป็นภาษาไทยถูกต้องร้อยละ 81.5 และ 89.6 ตามลำดับ ส่วนใหญ่แสดงตัวอักษรขนาดใหญ่ ร้อยละ 86.0 และ 83.4 ตามลำดับ สำหรับข้อมูลส่วนประกอบนั้นพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีข้อมูลทุกหัวข้อถูกต้องร้อยละ 65.6 โดยทุกผลิตภัณฑ์มีการแสดงข้อมูลในหัวข้อประเภทเครื่องสำอาง ส่วนประกอบ ปริมาณสุทธิ และเลขที่ใบจดแจ้ง ร้อยละ 100 ขณะเดียวกันพบประเด็นแสดงข้อมูล

ส่วนประกอบไม่ถูกต้องตามกฎหมายมากที่สุดได้แก่ ไม่มีคำเตือนบนฉลาก ร้อยละ 23.9 รองลงมา ไม่มีครั้งที่ผลิตวิธีใช้ ที่ตั้งของสถานที่ผลิต เดือนปีที่ผลิต และเดือนปีที่หมดอายุ ร้อยละ 5.2, 3.2, 3.2, 1.6 และ 2.6 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดของข้อมูลส่วนประกอบสำคัญในผลิตภัณฑ์พบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 100.0 มีการแสดงข้อมูลรายละเอียดส่วนประกอบตามกฎหมายกำหนดทุกหัวข้อ สำหรับรายละเอียดข้อความที่แสดงบนฉลากที่ถูกต้องพบว่า ร้อยละ 100 ไม่มีการแสดงชื่อ/ส่วนประกอบ/อัตราส่วน/ปริมาณหรือสรรพคุณ เครื่องสำอางเป็นเท็จ ไม่มีข้อความที่ทำให้เข้าใจว่ามีวัตถุตามข้อความ ชื่อ รูป รูปภาพ รอยประดิษฐ์ เครื่องหมาย หรือเครื่องหมายการค้าดังกล่าวผสมอยู่โดยที่ไม่มีวัตถุนั้นผสมอยู่ ไม่มีคำฟ้องเสียง ฟ้องรูป กับคำหรือข้อความที่สื่อถึงคุณประโยชน์ คุณภาพ สรรพคุณอันเป็นการโอ้อวดหรือเกินจริง และไม่มีข้อความที่ขัดกับวัฒนธรรม และศีลธรรมอันดีงามของไทยก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือผลกระทบในเชิงลบทั้งทางตรงหรือทางอ้อมต่อสังคม วัฒนธรรม ศีลธรรม ประเพณี หรือพฤติกรรมที่เกี่ยวกับเพศ ภาษา และความรุนแรง รองลงมาได้แก่ ไม่มีข้อความที่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด ร้อยละ 99.5 มีข้อมูลความเข้มข้นของแอลกอฮอล์มากกว่า 70% v/v ร้อยละ 75.0 ลดการสะสมแบคทีเรีย ร้อยละ 50.0 ปัญหาสำคัญที่พบได้แก่ การไม่ระบุความเข้มข้น ร้อยละ 25.0 มีข้อความลดการสะสมแบคทีเรีย ร้อยละ 50.0 มีการแสดงข้อความระบุชื่อโรค ร้อยละ 13.5

สรุป: เครื่องสำอางที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือในรูปแบบเจลที่จำหน่ายออนไลน์ในประเทศไทย มีความถูกต้องตามข้อกำหนดของกฎหมาย ร้อยละ 65.6 หรือ 2 ใน 3 ของการสำรวจตัวอย่างประเด็นปัญหาสำคัญที่ไม่สอดคล้องตามข้อกำหนดของกฎหมาย คือ ไม่ระบุความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ ไม่แสดงชื่อการค้าและชื่อเครื่องสำอางภาษาไทย และมีการแสดงข้อความระบุชื่อโรค

คำสำคัญ: เครื่องสำอางที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ เจลแอลกอฮอล์ ฉลากเครื่องสำอาง

บทนำ

จากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Coronavirus Disease 2019: COVID-19) ทั่วโลก โดยการแพร่กระจายจากคนสู่คนผ่านระบบทางเดินหายใจ เมื่อผู้ติดเชื้อไอหรือจาม เชื้อไวรัสสามารถเข้าสู่ปากหรือจมูกคนที่อยู่ใกล้เคียงหรืออาจสูดดมเข้าไปในปอด หนึ่งในวิธีป้องกันคือ การทำความสะอาดมือบ่อย ๆ ล้างมือให้สะอาดด้วยสบู่และน้ำอย่างน้อย 20 วินาที หลังจากที่อยู่ในสถานที่สาธารณะหรือหลังจากไอหรือจาม หากไม่มีสบู่และน้ำให้ใช้เจลทำความสะอาดที่มีแอลกอฮอล์เป็นส่วนผสมอย่างน้อย 70%v/v และหลีกเลี่ยงการนำมือไปสัมผัสตา จมูก และปาก¹⁻²

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนาทำให้ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการกำหนดกฎระเบียบต่าง ๆ ได้แก่ ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ผลิตภัณฑ์ที่มีแอลกอฮอล์เป็น

ส่วนประกอบเพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ พ.ศ. 2562 ในประกาศนี้ ข้อ 1 ผลิตภัณฑ์ที่มีแอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบเพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ (alcohol-based hand sanitizer) หมายความว่า ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โลชั่น (lotion) สารละลาย (solution) ครีม (cream) เจล (gel) โฟม (foam) สเปรย์ (spray: including no- pressurized spray, continuous (bag-on-valve) spray and aerosol) ซึ่งประกอบด้วย เอทิลแอลกอฮอล์หรือเอธานอล (ethyl alcohol หรือ ethanol) ไอโซโพรพิลแอลกอฮอล์หรือไอโซโพรพานอล (isopropyl alcohol หรือ isopropanol) หรือเอ็น-โพรพิลแอลกอฮอล์หรือเอ็น-โพรพานอล (n-propyl alcohol หรือ n-propanol) และอาจมีสารประกอบอื่น เช่น สารแต่งกลิ่น สารกันเสีย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความสะอาดมือโดยไม่ใช้น้ำ ข้อ 2 ให้ผลิตภัณฑ์

ที่มีแอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบเพื่อสุขอนามัยสำหรับมือเป็นเครื่องมือแพทย์ที่ผู้ผลิตหรือผู้นำเข้าต้องแจ้งรายการละเอียด³ ซึ่งการกำหนดผลิตภัณฑ์ที่มีแอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบเพื่อสุขอนามัยสำหรับมือให้เป็นเครื่องมือแพทย์ มีขั้นตอนตามกฎหมายเครื่องมือแพทย์ อาจส่งผลให้เกิดภาวะขาดแคลนผลิตภัณฑ์ดังกล่าว ดังนั้น จึงมีการออกประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยกเลิกประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ผลิตภัณฑ์ที่มีแอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบเพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ พ.ศ. 2562 ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 9 มีนาคม 2563 เพื่อยกเลิกการกำกับดูแลผลิตภัณฑ์ที่มีแอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบเพื่อสุขอนามัยสำหรับมือตามกฎหมายเครื่องมือแพทย์ และให้กำกับดูแลผลิตภัณฑ์ดังกล่าวตามกฎหมายเครื่องมือแพทย์เพื่อบรรเทาสถานการณ์การขาดแคลนผลิตภัณฑ์ดังกล่าว⁴ โดยประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กำหนดลักษณะของเครื่องสำอางที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ ที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขาย พ.ศ. 2563 ข้อ 1 ระบุว่า ให้เครื่องสำอางที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อทำความสะอาดมือโดยไม่ใช้น้ำ ซึ่งมีความเข้มข้นของเอทิลแอลกอฮอล์หรือเอธานอล (ethyl alcohol หรือ ethanol) ไอโซโพรพิลแอลกอฮอล์ หรือไอโซโพรพานอล (isopropyl alcohol หรือ isopropanol) หรือเอ็น-โพรพิลแอลกอฮอล์ หรือเอ็น-โพรพานอล (n-propyl alcohol หรือ n-propanol) เพียงสารเดียว หรือผสมรวมกันอยู่ต่ำกว่าร้อยละ 70 โดยปริมาตร (volume by volume) เป็นเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขาย⁵ นอกจากนี้ยังมีประกาศเกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีแอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบเพื่อสุขอนามัยสำหรับมือในสถานที่ผลิตยาแผนปัจจุบัน⁶ การขออนุมัติสถานที่ผลิตแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ⁷ แนวทางปฏิบัติและการแสดงฉลากเครื่องสำอางที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ⁸ เป็นต้น พร้อมทั้งบังคับใช้เพื่อการกำกับ

ดูแลเครื่องสำอางที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือให้ประชาชนเข้าถึงสุขอนามัยที่ดี และป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา ทำให้มีผลิตภัณฑ์เจลแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือจำหน่ายมากมายในตลาดออนไลน์ซึ่งอาจมีผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้ยื่นคำขอจดแจ้งกับสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา หรืออาจมีผลิตภัณฑ์ที่มีฉลากไม่ถูกต้องตามข้อกำหนดของกฎหมายได้²

คณะผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันและปัญหาโดยการสำรวจฉลากของผลิตภัณฑ์เจลแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือที่มีการจำหน่ายออนไลน์ เพื่อให้ทราบถึงความครบถ้วนถูกต้องของฉลากและองค์ประกอบต่าง ๆ เป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมายหรือไม่ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลนี้ไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการบังคับใช้กฎหมาย การติดตามตรวจสอบ เฝ้าระวัง หรือการสื่อสารความเสี่ยงให้กับผู้บริโภค เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นจริงต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสถานการณ์ฉลากภาษาไทยของผลิตภัณฑ์เจลแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือที่จำหน่ายออนไลน์บนแพลตฟอร์มในประเทศไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

วิธีการศึกษา

เป็นการศึกษาเชิงสำรวจแบบภาคตัดขวาง (survey cross-sectional study) ช่วงเดือนเมษายน ถึงเดือนกันยายน 2563

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ กลุ่มประชากรของผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือในรูปแบบเจล (gel) ซึ่งในการศึกษารั้งนี้ทำการสำรวจผลิตภัณฑ์จากตลาดออนไลน์ในประเทศไทย จากนั้นเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบจำเพาะเจาะจง โดยไม่ทราบจำนวนประชากรแน่ชัด จึงมีการกำหนดขนาด

ของตัวอย่าง โดยใช้สูตรหาสัดส่วนประชากร ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% คำนวณจากสูตร $n = \left[\frac{Z_c S}{e_m} \right]^2$

เมื่อ n คือ ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

Z_c คือ คะแนนมาตรฐานที่สอดคล้องกับระดับความมั่นใจที่ผู้วิจัยกำหนด มีค่าเท่ากับ 95% ได้ค่า $Z_c = 1.96$

e_m คือ ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นได้ โดยกำหนดที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้เท่ากับ 1 ใน 10 ของความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างดังนี้

$$\begin{aligned} e_m &= \frac{1}{10}, Z_c = 1.96 \\ n &= \left[\frac{1.96 S}{\frac{S}{10}} \right]^2 \\ &= (1.96 \times 10)^2 \\ &= 384 \end{aligned}$$

คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างได้ 384 ตัวอย่าง แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดระยะเวลาของการศึกษาจึงเก็บข้อมูลร้อยละ 50 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้ ดังนั้น ได้ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 192 ตัวอย่าง ซึ่งการศึกษาจากจำนวนกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวอาจส่งผลให้ความแม่นยำจากการสำรวจน้อยลง

เครื่องมือที่ใช้

ใช้แบบสำรวจฉลากเครื่องสำอางที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือที่จำหน่ายออนไลน์ ที่สร้างขึ้นโดยตรวจสอบความเที่ยงตรง (validity) ด้วยการปรึกษากับอาจารย์หรือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้านเครื่องสำอางและการโฆษณาสื่อออนไลน์ รวมทั้งมีประสบการณ์การทำงานไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องของการสำรวจกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ใช้สูตรคำนวณ

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC คือ ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับวัตถุประสงค์

R คือ คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ

$\sum R$ คือ ผลรวมคะแนนของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน

N คือ จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

และได้ตรวจสอบความเชื่อมั่น (reliability) โดยนำแบบสอบถามไปทดลอง (try-out) และปรับปรุงแก้ไข ซึ่งแบบสอบถามนี้ประกอบด้วยข้อมูล 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลบนฉลากภาษาไทยของผลิตภัณฑ์เจลแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือมีทั้งหมด 3 ข้อ ได้แก่ (1) ชื่อผลิตภัณฑ์/ชื่อการค้า (2) % ความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ที่ระบุบนฉลาก และ (3) เลขที่ใบรับจดแจ้ง

ส่วนที่ 2 ข้อมูลฉลากภาษาไทยในส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์เจลแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือมีทั้งหมด 12 ข้อ ได้แก่ (1) ขนาดชื่อเครื่องสำอาง/ชื่อทางการค้าของเครื่องสำอาง (2) ข้อความแสดงประเภทหรือชนิดของเครื่องสำอาง (3) ชื่อสารเคมีหรือส่วนผสมที่ใช้เป็นส่วนผสมในผลิตภัณฑ์ (4) วิธีใช้ (5) ชื่อและที่ตั้งของผู้ผลิต กรณีเป็นเครื่องสำอางที่ผลิตในประเทศ ชื่อและที่ตั้งของผู้นำเข้าและชื่อผู้ผลิตและประเทศที่ผลิต กรณีที่เป็นเครื่องสำอางนำเข้า (6) ปริมาณสุทธิ (7) เลขที่หรืออักษรแสดงครั้งที่ผลิต (8) เดือน ปี ที่ผลิต หรือ ปี เดือน ที่ผลิต (9) เดือน ปี ที่หมดอายุ หรือ ปี เดือน ที่หมดอายุ หรือข้อความอื่นที่มีความหมายในทำนองเดียวกัน (10) คำเตือนเกี่ยวกับอันตรายที่อาจเกิดขึ้นต่ออนามัยของบุคคลตามประกาศคณะกรรมการเครื่องสำอางว่าด้วยเรื่องคำเตือน หรือข้อความเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค (11) เลขที่ใบรับจดแจ้ง ตามที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาประกาศกำหนด และ (12) ตรวจสอบว่าเลขที่ใบรับจดแจ้งถูกต้องหรือไม่

ส่วนที่ 3 การแสดงข้อความบนฉลากของผลิตภัณฑ์เจลแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือมีทั้งหมด 6 ข้อ โดยมีลักษณะเป็นคำถามปลายปิด

ได้แก่ (1) ข้อความแสดงส่วนประกอบในผลิตภัณฑ์ (2) แอลกอฮอล์ที่ใช้ในผลิตภัณฑ์และชื่อของแอลกอฮอล์ที่ใช้ในผลิตภัณฑ์ (3) พอลิเมอร์หรือสารก่อเจลที่ใช้ในตำรับ (4) สารกันเสีย (preservative) ที่ใช้ในตำรับ และ (5) สารแต่งกลิ่น (odoring agent) ที่ใช้ในตำรับ (6) การใช้สารอนุภาค Nano เป็นส่วนผสมในผลิตภัณฑ์

การรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) จากฐานข้อมูลตลาดออนไลน์ ได้แก่ แอปพลิเคชันในการซื้อขายออนไลน์ คือ Shopee และ Lazada และสื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ Facebook, Instagram, Twitter และ Line โดยไม่นับยี่ห้อซ้ำ และพิจารณาจากรูปภาพผลิตภัณฑ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (descriptive statistics) โดยหาค่าความถี่ และร้อยละ ทำการตรวจสอบความถูกต้องของฉลากตามกฎหมายจากข้อมูลส่วนที่ 2 และส่วนประกอบสำคัญของผลิตภัณฑ์ จากข้อมูลส่วนที่ 3 โดยเทียบกับข้อกำหนดของกฎหมาย

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลบนฉลากภาษาไทยของผลิตภัณฑ์เจลแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ

จากการสำรวจผลิตภัณฑ์เจลแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ จำนวน 192 ตัวอย่าง เมื่อพิจารณาการแสดงข้อความภาษาไทยบนฉลาก ในประเด็นมีการแสดงข้อความและขนาด พบว่า มีการแสดงข้อความชื่อการค้าภาษาไทยถูกต้อง ร้อยละ 87.5 และแสดงชื่อเครื่องสำอางเป็นภาษาไทยถูกต้อง ร้อยละ 89.6 ส่วนใหญ่มีการแสดงข้อความขนาดใหญ่ ร้อยละ 83.4 และ 86.0 ตามลำดับ ในทางกลับกันพบว่าไม่มีประเด็นที่ไม่สอดคล้องตามข้อกำหนดของกฎหมาย ได้แก่ ไม่มีชื่อการค้าภาษาไทย ร้อยละ 12.5 และไม่มีชื่อเครื่องสำอางภาษาไทย ร้อยละ 10.4 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผลิตภัณฑ์เจลแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ (n = 192)

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
ชื่อการค้าภาษาไทย		
ขนาดใหญ่	160	83.4
ขนาดเท่ากับข้อความอื่น	7	3.6
ขนาดเล็ก	1	0.5
ไม่มี	24	12.5
ชื่อเครื่องสำอางภาษาไทย		
ขนาดใหญ่	165	86.0
ขนาดเท่ากับข้อความอื่น	6	3.1
ขนาดเล็ก	1	0.5
ไม่มี	20	10.4

2. ข้อมูลส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์เจลแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือบนฉลากภาษาไทย

ข้อมูลในฉลากภาษาไทยผลิตภัณฑ์เจลแอลกอฮอล์ที่จำหน่ายออนไลน์ พบว่า ภาพรวมของตัวอย่างร้อยละ 100.0 มีการแสดงข้อมูลส่วนประกอบตามกฎหมายกำหนดทุกหัวข้อ โดยมีการแสดงประเภทเครื่องสำอาง ส่วนประกอบ ปริมาณสุทธิ และเลขที่ใบจดแจ้ง ร้อยละ 100 และเมื่อพิจารณาถึงข้อมูลส่วนประกอบที่ไม่ถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด พบว่า ประเด็นไม่มีค่าเตือนมากที่สุด ร้อยละ 23.9 รองลงมา ได้แก่ ไม่มีครั้งที่ผลิต วิธีใช้ ที่ตั้งของสถานที่ผลิต เดือนปีที่ผลิต และเดือนปีที่หมดอายุ ร้อยละ 5.2, 3.2, 3.2, 1.6 และ 2.6 ตามลำดับ ทั้งนี้ จากกลุ่มตัวอย่างได้รับเลขที่ใบรับจดแจ้งตามกฎหมายทั้งหมด 192 ตัวอย่าง พบว่ามีสถานะยกเลิกใบรับจดแจ้งร้อยละ 1.1 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ข้อมูลในฉลากภาษาไทยผลิตภัณฑ์เจลแอลกอฮอล์ (n = 192)

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
วิธีใช้		
มี	186	96.8
ไม่มี	6	3.2
ประเภทเครื่องสำอาง		
มี	192	100.0
ไม่มี	0	0.0
ส่วนประกอบ		
มี	192	100.0
ไม่มี	0	0.0
ที่ตั้ง		
มี	186	96.8
ไม่มี	6	3.2
ปริมาณสุทธิ		
มี	192	100.0
ไม่มี	0	0.0
ครั้งที่ผลิต		
มี	182	94.8
ไม่มี	10	5.2
เดือน ปี ที่ผลิต		
มี	189	98.4
ไม่มี	3	1.6
เดือน ปี ที่หมดอายุ		
มี	187	97.4
ไม่มี	5	2.6
คำเตือน (ถ้ามี)		
มี	146	76.1
ไม่มี	46	23.9
เลขที่ใบรับจดแจ้ง		
มี	192	100.0
ไม่มี	0	0.0
สถานะใบรับจดแจ้ง		
อนุมัติ	190	98.9
ยกเลิก	2	1.1

สำหรับความถูกต้องของรายละเอียดข้อมูลส่วนประกอบในผลิตภัณฑ์เจลแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ พบว่า ภาพรวมของตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 100.0 มีการแสดงข้อมูลรายละเอียดส่วนประกอบตามกฎหมายกำหนดทุกหัวข้อ โดยมีการแสดงข้อมูลส่วนประกอบแอลกอฮอล์ที่ใช้เป็น

Ethyl alcohol, Ethanol ร้อยละ 49.5 รองลงมา ได้แก่ Isopropyl alcohol หรือ Isopropanol และอื่น ๆ ที่ระบุไม่จำเพาะ เช่น Alcohol Denatured ร้อยละ 2.1 และ 48.4 ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายที่กำหนดไว้ สารก่อเจลที่ใช้เป็นสารก่อเจลได้จากการสังเคราะห์ ร้อยละ 98.9 โดยไม่มีสารกันเสีย ร้อยละ 80.7 และไม่มีสารแต่งกลิ่น ร้อยละ 72.9 โดยไม่มีการใช้อนุภาคนาโนเป็นส่วนประกอบ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ข้อมูลส่วนประกอบในผลิตภัณฑ์เจลแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ (n = 192)

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
แอลกอฮอล์ที่ใช้		
Ethyl alcohol, Ethanol	95	49.5
Isopropyl alcohol, Isopropanol	4	2.1
N-propyl alcohol, N-propanol	0	0.0
อื่น ๆ (ระบุไม่จำเพาะ เช่น Alcohol Denatured)	93	48.4
ประเภทของสารก่อเจลที่ใช้		
สารก่อเจลที่ได้จากการสังเคราะห์	190	98.9
สารก่อเจลที่ได้จากธรรมชาติ	2	1.1
สารกันเสีย		
มี	37	19.3
ไม่มี	155	80.7
สารแต่งกลิ่น		
มี	52	27.1
ไม่มี	140	72.9
การใช้สารอนุภาคนาโน		
มี, ระบุ (Nano) หลังชื่อสาร	0	0.0
มี, ไม่ระบุ (Nano) หลังชื่อสาร	0	0.0
ไม่มี	192	100.0

3. การแสดงข้อความบนฉลากของผลิตภัณฑ์เจลแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ

ข้อความในฉลากภาษาไทยผลิตภัณฑ์เจลแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ ภาพรวมถูกต้องตามกฎหมายกำหนด ร้อยละ 65.6 โดยพบว่า ร้อยละ 100 ไม่มีการแสดงชื่อ/ส่วนประกอบ/อัตราส่วน/ปริมาณหรือสรรพคุณเครื่องสำอางเป็นเท็จ ไม่มีข้อความที่ทำให้เข้าใจว่ามีวัตถุตามข้อความ ชื่อ รูป รูปภาพ

รอยประดิษฐ์ เครื่องหมายหรือเครื่องหมายการค้า ดังกล่าวผสมอยู่โดยที่ไม่มีวัตถุนั้นผสมอยู่ ไม่มีคำ ฟ้องเสียง ฟ้องรูป กับคำหรือข้อความที่สื่อถึง คุณประโยชน์ คุณภาพ สรรพคุณอันเป็นการโอ้อวด หรือเกินจริง และไม่มีข้อความที่ขัดกับวัฒนธรรม และศีลธรรมอันดีงามของไทยก่อให้เกิดความขัดแย้ง หรือผลกระทบในเชิงลบทั้งทางตรงหรือทางอ้อมต่อ สังคมวัฒนธรรม ศีลธรรม ประเพณี หรือพฤติกรรม ที่เกี่ยวกับเพศ ภาษา และความรุนแรง รองลงมา ได้แก่ ไม่มีข้อความที่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด ร้อยละ 99.5 มีข้อมูลความเข้มข้นของแอลกอฮอล์มากกว่า 70% v/v ร้อยละ 75.0 ลดการสะสมแบคทีเรีย ร้อยละ 47.9

ทั้งนี้ ปัญหาสำคัญที่พบ ได้แก่ การไม่ระบุ ความเข้มข้น ร้อยละ 25.0 มีข้อความลดการสะสม แบคทีเรีย ร้อยละ 47.9 และมีการแสดงข้อความระบุ ชื่อโรค ร้อยละ 13.5 ซึ่งไม่ถูกต้องตามข้อกำหนด กฎหมาย โดยข้อความแสดงลดการสะสมของ แบคทีเรียมีทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ถ้ามตามที่กฎหมายกำหนดต้องแสดงเป็นทับศัพท์ เท่านั้น ดังตารางที่ 4

อภิปรายผล

เนื่องจากผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูล และสรุปผลข้อมูลก่อนวันที่ 31 ธันวาคม 2563 ซึ่งประกาศคณะกรรมการเครื่องสำอาง เรื่อง ฉลาก ของเครื่องสำอางที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์เพื่อ สุขอนามัยสำหรับมือ พ.ศ. 2563 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่ วันที่ 31 ธันวาคม 2563 แต่ยังไม่ผลบังคับใช้ในช่วง เวลาดำเนินการศึกษา การศึกษานี้จึงยึดข้อกำหนด กฎหมายตามประกาศคณะกรรมการเครื่องสำอาง เรื่อง ฉลากของเครื่องสำอาง พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นข้อ กำหนดเรื่องฉลากสำหรับเครื่องสำอางทุกประเภท

จากการสำรวจพบฉลากผลิตภัณฑ์ที่ สอดคล้องตามข้อกำหนดของกฎหมาย ร้อยละ 65.6 โดยมีผลิตภัณฑ์ที่ใบรับจดทะเบียนถูกยกเลิก ร้อยละ 1.1 และพบฉลากผลิตภัณฑ์ที่ไม่สอดคล้องตามกฎหมาย

ตารางที่ 4 ข้อความในฉลากภาษาไทยผลิตภัณฑ์เจล แอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ (n = 192)

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
ความเข้มข้นของแอลกอฮอล์		
มากกว่า 70% v/v	144	75.0
น้อยกว่า 70% v/v	0	0.0
ไม่ระบุ	48	25.0
ลดการสะสมแบคทีเรีย*		
มี	92	47.9
ไม่มี	100	52.1
ข้อความที่ระบุชื่อโรค		
มี	26	13.5
ไม่มี	166	86.5
ข้อความที่อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดในสาระสำคัญ		
มี	1	0.5
ไม่มี	191	99.5
ข้อความที่เป็นเท็จหรือหลอกลวงให้เกิดความหลงเชื่อ		
มี	1	0.5
ไม่มี	191	99.5
แสดงชื่อ/ส่วนประกอบ/อัตราส่วน/ปริมาณ หรือสรรพคุณเครื่องสำอางเป็นเท็จ		
มี	0	0.0
ไม่มี	192	100.0
ทำให้เข้าใจว่ามีวัตถุตามข้อความ ชื่อ รูป รูปภาพ รอยประดิษฐ์ เครื่องหมายหรือ เครื่องหมายการค้าดังกล่าวผสมอยู่โดยที่ ไม่มีวัตถุนั้นผสมอยู่		
มี	0	0.0
ไม่มี	192	100
คำฟ้องเสียง ฟ้องรูป กับคำหรือข้อความที่สื่อถึงคุณประโยชน์ คุณภาพ สรรพคุณอันเป็นการโอ้อวดหรือเกินจริง		
มี	0	0.0
ไม่มี	192	100.0
ขัดกับวัฒนธรรมและศีลธรรมอันดีงามของไทย ก่อให้เกิดความขัดแย้ง หรือผลกระทบในเชิงลบทั้งทางตรงหรือทางอ้อมต่อสังคม วัฒนธรรม ศีลธรรม ประเพณี หรือพฤติกรรมที่เกี่ยวกับ เพศ ภาษา และความรุนแรง		
มี	0	0.0
ไม่มี	192	100

หมายเหตุ: ข้อความลดการสะสมแบคทีเรียมีความหลากหลายทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ข้อมูลในตารางพิจารณาเฉพาะประเด็นการแสดงข้อความว่ามีหรือไม่มีการแสดงเท่านั้น

ร้อยละ 33.3 แสดงให้เห็นว่า ฉลากผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางที่ขายทางช่องทางออนไลน์ที่ทำการสำรวจยังมีส่วนที่ไม่สอดคล้องตามที่กฎหมายกำหนด อาจเนื่องมาจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา มีนโยบายอำนวยความสะดวกในการจดทะเบียนเครื่องสำอางผ่านระบบอัตโนมัติ (E-submission) ทำให้การขอจดทะเบียนเครื่องสำอางทำได้ง่าย รวดเร็วและสะดวกขึ้น การรับจดทะเบียนเครื่องสำอางที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ เริ่มจากการคีย์ข้อมูลผ่านระบบ E-submission จะใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการตรวจสอบและประมวลผลคำขอจดทะเบียน จากนั้นเจ้าหน้าที่พิจารณารายละเอียดคำขอจดทะเบียน ร่วมกับเอกสารหลักฐานตามที่กำหนดในกฎหมาย หากครบถ้วนถูกต้องจะรับจดทะเบียน หากไม่ครบถ้วนหรือไม่ถูกต้องจะแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ประกอบการทราบ ซึ่งแม้ว่าจะมีระบบการตรวจสอบข้อความภาษาไทยที่แสดงในฉลากแล้ว แต่เมื่อออกจำหน่ายอาจมีข้อความที่ไม่ถูกต้อง จึงทำให้พบว่าฉลากที่แสดงที่ตัวผลิตภัณฑ์ไม่เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของอภิษฐา ททรัพย์ประเสริฐ และคณะ ที่ประเมินความคลาดเคลื่อนภายหลังออกสู่ตลาดของผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางที่ได้รับการจดทะเบียนโดยระบบการจดทะเบียนอัตโนมัติ โดยตรวจสอบฉลากและการโฆษณาของผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง 1,440 ตัวอย่าง พบว่า ข้อมูลมีความคลาดเคลื่อน 180 ตัวอย่าง (ร้อยละ 12.5) เป็นกรณีที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายเกี่ยวกับการโฆษณา ร้อยละ 50.5 และไม่ถูกต้องในการแสดงฉลาก ร้อยละ 21.1⁹ และการศึกษาของเกษรา จันทรวงศ์ไพศาล และคณะ ที่ศึกษาสถานการณ์การรับจดทะเบียนเครื่องสำอางด้วยระบบ e-Submission และการกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ปีงบประมาณ พ.ศ. 2559-2562 หลังจากรับจดทะเบียนเครื่องสำอางด้วยระบบอัตโนมัติ พบปัญหาความคลาดเคลื่อนภายหลังที่ผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางออกสู่ท้องตลาด ผลการดำเนินการคดีของผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางที่ถูกเพิกถอนใบรับจดทะเบียน และถูกประกาศผลวิเคราะห์รวมจำนวน

1,009 รายการ พบว่า ฉลากเครื่องสำอางไม่ระบุผู้ผลิต หรือที่ตั้งไม่ตรงตามที่จดทะเบียน ร้อยละ 99.21 ไม่ได้ผลิตตามสถานที่ผลิตที่จดทะเบียนไว้ หรือไม่มีสภาพเป็นสถานที่ผลิต ร้อยละ 97.22 รวมทั้งตรวจพบสารห้ามใช้ ร้อยละ 2.9¹⁰

ข้อจำกัดของการศึกษารั้งนี้ คือ ระยะเวลาที่สำรวจและงบประมาณในการวิจัย ทำให้เก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างได้เพียงร้อยละ 50 จากที่คำนวณได้ และการสำรวจการแสดงฉลากภาษาไทยที่มีการขายออนไลน์เป็นการประเมินจากรูปภาพ ไม่ได้มีการซื้อสินค้ามาจริง ทำให้เป็นข้อจำกัดในด้านความครบถ้วนของข้อมูล เช่น วันเดือนปีที่ผลิตให้ดูที่ผลิตภัณฑ์ สำหรับข้อเสนอแนะในการศึกษารั้งหน้า อาจพิจารณาแหล่งขาย ทั้งร้านค้าที่อยู่ใน platform E-commerce เช่น shopee, lazada หรือร้านค้าออนไลน์ใน facebook, line ว่ามีการขายผลิตภัณฑ์ที่มีฉลากไม่เป็นไปตามกฎหมายหรือไม่อย่างไร

สรุปผล

จากการสำรวจตัวอย่างเครื่องสำอางที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือในรูปแบบเจลที่จำหน่ายออนไลน์ในประเทศไทยจำนวน 192 ตัวอย่าง เป็นเครื่องสำอางที่สอดคล้องตามข้อกำหนดของกฎหมายประมาณ 2 ใน 3 โดยที่ไม่สอดคล้องตามข้อกำหนดของกฎหมายในประเด็นส่วนใหญ่ ได้แก่ การไม่แสดงชื่อการค้าภาษาไทย ชื่อเครื่องสำอางภาษาไทย และมีข้อความระบุชื่อโรค

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีมาตรการที่ช่วยควบคุมเรื่องการแสดงฉลากภาษาไทยของผลิตภัณฑ์ที่ผลิตภายในประเทศ ผลิตภัณฑ์นำเข้ามาเพื่อจำหน่ายอย่างเข้มงวด มีการดำเนินการด้านกฎหมายชัดเจนมากขึ้น อาจมีการพิจารณาในด้านการเฝ้าระวังการขายผลิตภัณฑ์บนตลาดออนไลน์ หรือมีมาตรการควบคุมการซื้อขายเครื่องสำอางผ่านสื่อออนไลน์มากขึ้น การระงับการเผยแพร่ที่รวดเร็วขึ้น

2. ควรพัฒนาพฤติกรรมการบริโภคของผู้บริโภค โดยสืบค้นข้อมูลของผลิตภัณฑ์ก่อนจะซื้อ เพื่อความปลอดภัยของตนเอง รวมถึงการตระหนักในเรื่องการคุ้มครองสิทธิในการได้รับการชดเชยความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น

3. ให้ความรู้เพื่อพัฒนาให้ผู้ผลิต ผู้ขาย โดยเฉพาะในตลาดออนไลน์ รวมถึงประชาชนให้ทราบถึงระเบียบและข้อกฎหมายที่ถูกต้อง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร และขอขอบคุณ ภก.ธีรชัย เรืองบัณฑิต ดร.ภญ.วรรณมา ตังภักดีรัตน์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภก.อภิรักษ์ วงศ์รัตนชัย ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบแบบสำรวจ ให้ข้อเสนอแนะและแก้ไขจนมีความถูกต้องสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

1. รัชดา โตอนันต์, ธนศักดิ์ ประเสริฐสาร. โควิด-19 โครนาไวรัส สงครามที่มองไม่เห็น. วารสารอาหารและยา 2563;27(2):4-12.
2. มติชนออนไลน์. เหตุผล “โควิด-19” แนวโน้มระบาดในไทย ระยะที่ 3 [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: มติชนออนไลน์; 2563 [เข้าถึงเมื่อ 20 มี.ค. 2563]. เข้าถึงได้จาก: https://www.matichon.co.th/local/quality-life/news_2048105
3. กระทรวงสาธารณสุข. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ผลิตภัณฑ์ที่มีแอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบเพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ พ.ศ. 2562. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 136, ตอนพิเศษ 230ง (ลงวันที่ 13 กันยายน 2562).
4. กระทรวงสาธารณสุข. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยกเลิกประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ผลิตภัณฑ์ที่มีแอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบเพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ พ.ศ. 2562. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 137, ตอนพิเศษ 54ง (ลงวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2563).

5. กระทรวงสาธารณสุข. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กำหนดลักษณะของเครื่องสำอางที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ ที่ห้ามผลิตนำเข้า หรือขาย พ.ศ. 2563. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 137, ตอนพิเศษ 54ง (ลงวันที่ 9 มีนาคม 2563).
6. ประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เรื่อง การผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีแอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบเพื่อสุขอนามัยสำหรับมือในสถานที่ผลิตยาแผนปัจจุบัน. (ลงวันที่ 5 มีนาคม 2563).
7. สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. การขออนุมัติสถานที่ผลิตแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ (ตามเงื่อนไขของยา/กองผลิตภัณฑ์สมุนไพร/กองควบคุมเครื่องมือแพทย์) เท่านั้น (ตั้งแต่วันที่ 9 มีนาคม 2563 เป็นต้นไป) [อินเทอร์เน็ต]. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา; 2563 [เข้าถึงเมื่อ 20 มี.ค. 2563]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.fda.moph.go.th/sites/Cosmetic/Shared%20Documents/alcohol/alcohol.pdf>
8. ประกาศคณะกรรมการเครื่องสำอาง เรื่อง ฉลากของเครื่องสำอางที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์เพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ พ.ศ. 2563. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 137, ตอนพิเศษ 305ง (ลงวันที่ 30 ธันวาคม 2563).
9. อภิษฐา ทรัพย์ประเสริฐ, จันทรัตน์ สิทธิวรนนท์. การประเมินความคลาดเคลื่อนภายหลังออกสู่ตลาดของผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางที่ได้รับการจดแจ้งโดยระบบการจดแจ้งอัตโนมัติ. วารสารอาหารและยา 2562; 26(1): 23-35.
10. เกษรา จันทรวงศ์ไพศาล, ชิตชนก เรือนก้อน. สถานการณ์การรับจดแจ้งเครื่องสำอางด้วยระบบ e-Submission และการกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ปีงบประมาณ พ.ศ. 2559-2562. วารสารอาหารและยา 2564;28(1): 60-71.
11. รัตนาพร ฉัตรมงคล. กฎหมายคุ้มครองการซื้อเครื่องสำอางผ่านสื่อออนไลน์. วารสารกฎหมายสุขภาพและสาธารณสุข 2018;4(1):88-97.